

В.П. Попович¹, Б.П. Громовик², П.В. Глуховський³

Тенденції ринку гепатопротекторів в Україні

¹Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ, Україна,

²Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Україна,

³Національний університет Лос-Анджелесу, Каліфорнія, США

Ключові слова:

гепатопротектори, аналіз ринку, імпортозалежність, диференціація регіонів.

Ключевые слова:

гепатопротекторы, анализ рынка, импортозависимость, дифференциация регионов.

Key words: hepatoprotectors, market analysis, dependence of imports, differentiation of regions.

На основі аналізу національного і регіональних ринків України гепатопротекторів за 2006 і 2010 р. встановлено, що індекс середньозваженої ціни гепатопротекторів передував зростанню номінальної середньої заробітної плати одного працівника та індексу споживчих цін, а також був значно нижчим ніж індекс реальної заробітної плати, що призводить до зниження можливості споживача купувати гепатопротектори. Показано помітну асортиментну й велику за обсягом реалізації залежність від імпорту, що вимагає розробки та впровадження у виробництво, а також належної промоції вітчизняних гепатопротекторів. Виявлено істотну диференціацію регіонів України за середнім споживанням на одну особу та обсягу продажу упаковок гепатопротекторів на 100 осіб, що пояснюється територіальною нерівномірністю вартості життя.

На основании анализа национального и региональных рынков Украины гепатопротекторов за 2006 и 2010 г. установлено, что индекс средневзвешенной цены гепатопротекторов предшествовал росту номинальной средней заработной платы одного работающего и индекса потребительских цен, а также был значительно ниже индекса реальной заработной платы, что приводит к снижению возможности потребителя покупать гепатопротекторы. Показано существующую заметную ассортиментную и высокую по объему реализации зависимость от импорта, что требует разработки и внедрения в производство, а также надлежащей промоции отечественных гепатопротекторов. Обнаружено существенную дифференциацию регионов Украины по среднему потреблению на одного лица и объему продаж упаковок гепатопротекторов на 100 человек, что объясняется территориальной неравномерностью стоимости жизни.

Market analysis hepatoprotectors in Ukraine in 2006 and 2010 found that the average price index of hepatoprotectors growth was preceded nominal average wage per worker and the consumer price index, which reduces the possibility of a consumer to buy hepatoprotectors. Shown a significant product portfolio and high volume of sales on the dependence on imports, which requires the development and introduction of domestic hepatoprotectors. Found a significant differentiation of the regions of Ukraine in per capita consumption and sales packages hepatoprotectors 100 people, due to territorial unevenness of the cost of living.

Гепатопротектори – це лікарські засоби (ЛЗ) здебільшого рослинного походження, використовувані для неспецифічної терапії захворювань печінки, при хронічних гепатитах різної етіології, цирозі й токсичних ураженнях печінки, викликаних алкоголем, деякими ЛЗ та отрутохімікатами. Дія гепатопротекторів спрямована на нормалізацію гомеостазу в печінці, підвищення стійкості до патогенних впливів, нормалізацію функціональної активності печінки, стимуляцію регенеративних процесів. Тому питання забезпечення цими препаратами терапевтичного процесу є актуальними.

Низку маркетингових аспектів гепатопротекторів вивчали вітчизняні дослідники. Зокрема, інформаційно-аналітичний відділ «Щотижневика «Аптека» проаналізував стан аптечного ринку гепатотропних препаратів за перше півріччя 2003 р. в асортиментному та грошовому вираженні [1]. Н.Н. Слободянюк і Г.Б. Котляров вивчили формування асортименту групи А05 «Засоби, що застосовуються при захворюваннях печінки і жовчовивідних шляхів». Крім того, охарактеризова-

но цінову доступність ЛЗ силімарину й узагальнено динаміку реєстрації ЛЗ для лікування захворювань гепатобіліарної системи в період з 1991 до 2007 р. [8]. А.С. Немченко та співавтори у результаті історичного та маркетингового вивчення гепатопротекторів за період 40 місяців (з 01.07.2004 до 01.10.2007 р.) отримали ретроспективні дані щодо тенденції реєстрації лікарських засобів зазначеної групи за країнами-виробниками та походженням сировини, а також їхньої реальної наявності на оптовому вітчизняному ринку [5]. Ці ж автори на прикладі окремо взятої групи гепатопротекторів показали необхідність доопрацювання вітчизняного Національного переліку основних ЛЗ у бік зменшення та конкретизації шляхом введення обмежень за умов максимального його наближення до рекомендованого ВООЗ переліку [6]. Л.В. Яковлева та співавтори шляхом АВС і VN аналізів асортименту й обсягів продажів в аптеці за півроку (з 01.09.2009 до 01.03.2010 р.) визначили уподобання лікарів і пацієнтів до гепатопротекторів, виявили ті препарати, продаж яких приносить найбільший

прибуток, показали, що лідери продажу не включені у перелік життєво необхідних ЛЗ, затверджених національним формуляром і рекомендованих ВООЗ [11]. В.П. Попович на основі аналізу даних Державного реєстру ЛЗ станом на 15.12.2010 р. встановив особливості розподілу гепатопротекторів за класифікаційною системою АТС, виробниками та заявниками, формами виходу на вітчизняний ринок. Розраховано індекс асортиментної залежності від імпорту, проаналізовано терміни придатності, особливості та обмеження при застосуванні зазначених препаратів у дітей [7].

Незважаючи на те, що маркетингові аспекти гепатопротекторів досліджуються, питання фармацевтичної діагностики обсягів їх ринку в грошовому та натуральному показниках на належному рівні не висвітлено.

Мета роботи

Проаналізувати тенденції розвитку національного та регіональних ринків України гепатопротекторних ЛЗ за 2006 і 2010 р.

Матеріали і методи дослідження

Використано методи пошуку, аналізу та узагальнення даних інформаційних джерел, маркетингового та статистичного аналізів, моделювання.

Матеріали дослідження: дані маркетингових компаній щодо фармацевтичного ринку за 2006—2010 рр., Державної служби статистики України про чисельність населення [<http://www.ukrstat.gov.ua/>] і Національного банку України про середній курс гривні [www.bank.gov.ua/], електронні бази Державного реєстру ЛЗ [<http://www.drlz.kiev.ua/>] і Компендіуму [<http://compendium.com.ua/>].

Відповідно до міжнародної класифікаційної системи АТС досліджували ЛЗ групи А05В «Гепатопротектори». Крім цього, враховано рекомендації розділу 3.7 «Гепатопротектори» Державного формуляру ЛЗ щодо кислоти урсодіоксихолієвої та препаратів екстракту артишоку з підгрупи А05А «Засоби, що застосовуються в разі біліарної патології». Для групування ознак, що змінюються рівномірно, використовували формулу визначення інтервалів: $h = (x_{max} - x_{min}) / m$, де x_{max} і x_{min} – найбільше і найменше значення ознаки, а m – кількість груп [3]. Можливість для споживача купити ЛЗ визначали за допомогою коефіцієнта доступності (Кд = середня ціна ЛЗ / середня зарплата × 100) [2], а тісноту зв'язку між окремими ознаками – з використанням коефіцієнта кореляції [4].

Результати та їх обговорення

Внаслідок статистичної обробки даних дослідження встановлено, що обсяг продажів аналізованого сегмента ринку за досліджуваний період зріс до 214,3% в грошовому вимірі й зменшився до 97,9% в натуральному вираженні (табл. 1). Така тенденція, проте дещо з меншим темпом, спостерігається і для фармацевтичного ринку загалом (218,9 і 94,6% відповідно).

Середня ціна за одну упаковку гепатопротекторного ЛЗ на початок дослідження склала 22,7 грн. і зросла на кінець періоду до 51,42 грн., тобто до 226,5%. Індекс середньозваженої ціни одного ЛЗ незалежно від його анатомічної групи склав 223,6%, проте в абсолютних

Таблиця 1

Статистика обсягів фармацевтичного ринку України, зокрема гепатопротекторів, за 2006 і 2010 р.

Показники	Рік дослідження		Темп зростання / індекс (%)
	2006	2010	
Обсяг фармацевтичного ринку			
У млрд. грн.	10,6	23,2	218,9
У млрд. уп.	1,43	1,4	97,9
Обсяг сегмента гепатопротекторів			
У тис. грн.	216410,41	463722,62	214,3
У тис. уп.	9535,34	9018,47	94,6
Середньозважена вартість однієї упаковки			
За даними фармацевтичного ринку [9,10]	7,41	16,57	223,6
За даними сегменту гепатопротекторів	22,70	51,42	226,5
Середньорічний офіційний курс гривні до 100			
Доларів США	505	793,56	157,1
Євро	633,69	1053,29	166,2
Соціально-економічні фактори			
Середньомісячна номінальна заробітна плата, в грн.	1043	2247	215,4
Базовий індекс споживчих цін	x	x	195,0
Базовий індекс реальної заробітної плати (до споживчих цін)	x	x	110,5
Базовий індекс реальної заробітної плати порівняно з гепатопротекторами	x	x	95,1
Коефіцієнт доступності однієї упаковки			
За даними фармацевтичного ринку	0,71	0,74	x
За даними сегмента гепатопротекторів	2,18	2,29	x

одиницях середня вартість такого ЛЗ була значно нижчою (7,41 і 16,57 грн. відповідно). Варто зауважити, що темп приросту середньозваженої вартості однієї упаковки ЛЗ був вищим ніж індекс споживчих цін за досліджуваний період, який склав 195%. При цьому середньомісячна номінальна заробітна плата зросла до 215,4%, а середньорічний офіційний курс гривні до долара США та євро – лише до 157,1 та 166,2% відповідно. Доступність гепатопротекторів дещо зменшилась, позаяк індекс реальної зарплати склав 110,5%, а порівняно з гепатопротекторами – 95,1%.

Отже, індекс середньозваженої ціни ЛЗ, зокрема гепатопротекторів, передував зростанню номінальної середньої заробітної плати одного працівника та індексу споживчих цін та був значно нижчим ніж індекс реальної зарплати, що, виходячи з тенденцій змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, можна пояснити, насамперед, інфляційними процесами.

У подальшому виявлено негативну тенденція до переважання обсягу реалізації іноземних ЛЗ на фармацевтичному ринку в грошовому еквіваленті (70,4% у 2006 та 74,1% у 2010 р.) та позитивну – стосовно зниження рівня обсягу продажу в натуральному вираженні (35,3% у 2006 та 34% у 2010 р.). При цьому, як видно з даних *рис. 1*, спостерігається вищий рівень обсягів реалізації гепатопротекторів іноземного виробництва в грошовому (80,5% у 2006 і 79,4% в 2010 р.) та натуральному (68,9% у 2006 і 67,9% в 2010 р.) вираженнях.

Для характеристики політики держави щодо ЛЗ використали запропоновані показники: індекс асортиментної залежності від імпорту (відношення кількості заявлених товарних назв іноземних ЛЗ певної групи чи підгрупи до загальної кількості зареєстрованих товарних назв цієї групи чи підгрупи в країні на конкретну дату), а також інтегрований показник імпортозалежності (добуток індексу асортиментної залежності від імпорту та часток обсягів реалізації імпортих ЛЗ у вартісному і натуральному вираженнях за конкретний період). Зна-

чення індексу та інтегрованого показника розміщуються в межах від 0 (ринку формується внаслідок власного виробництва) до 1 (абсолютна залежність від імпорту).

Встановлено, що індекс асортиментної залежності від імпорту гепатопротекторів становив 0,59 (помітна залежність), а аналогічний показник щодо Державного реєстру ЛЗ – 0,74 (висока залежність) [7]. При цьому інтегрований показник імпортозалежності щодо гепатопротекторів у 2010 р. склав 0,32 (помірна залежність), а аналогічний показник щодо фармацевтичного ринку загалом – 0,19 (слабка залежність).

Отже, на вітчизняному ринку гепатопротекторів існує помітна асортиментна та велика за обсягом реалізації залежність від імпорту, що потребує розробки та впровадження у виробництво, а також належної промоції імпортозамінних вітчизняних гепатопротекторів.

Заключний етап дослідження – диференціювання регіонів України на основі ієрархічної кластеризації за середнім споживанням на одну особу та обсягом продажів упаковок гепатопротекторів на 100 осіб. Як видно з даних *рис. 2*, у 2006 р. спостерігали суттєву регіональну диференціацію, позаяк суб'єкти держави розподілились на 5 з 10 кластерів, зокрема, кластером-лідером був Київ, а до 9 кластера («високе середнє споживання на одну особу – великий обсяг продажу упаковок на 100 осіб») ввійшли 7 регіонів.

9 областей України згруповано в кластер 1 «низьке середнє споживання на одну особу – малий обсяг продажів упаковок на 100 осіб», 5 – в кластер 5 «середній показник середнього споживання на 1 особу – середній обсяг продажів упаковок на 100 осіб».

Розподіл регіонів за окремими аналізованими чинниками має значну асиметрію: вище за загальноукраїнський рівень споживання гепатопротекторів характерне для 8 регіонів (м. Київ, АР Крим (у т. ч. Севастополь), Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська, Херсонська і Черкаська області).

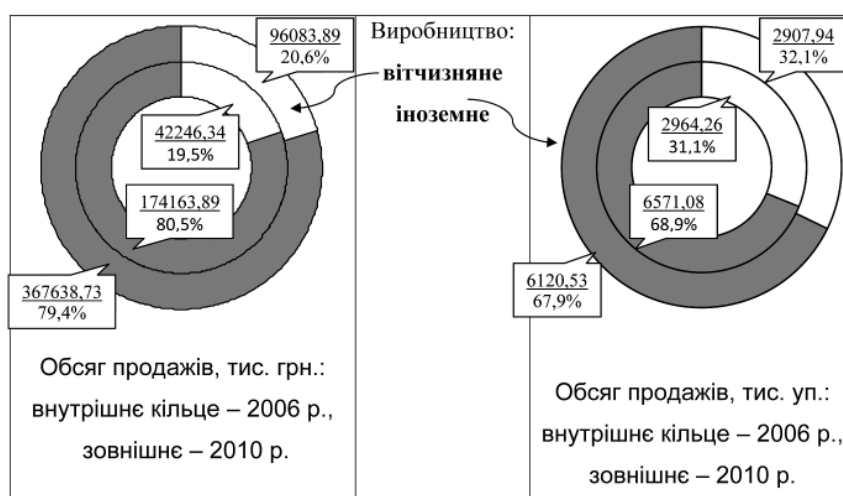

Рис. 1. Структура сегмента гепатопротекторів за територіальним походженням.

Кластер-лідер: м. Київ (10,93/43)				
Середнє споживання на одну особу, грн.	Високе (4,72-5,79)		Кластер 9 (7 регіонів): Донецька, АР Крим, Запорізька, Черкаська, Харківська, Херсонська, Дніпропетровська	
	Середнє (3,65-4,72)		Кластер 5 (5 регіонів): Київська, Одеська, Івано-Франківська, Чернівецька, Львівська	
	Низьке (2,58-3,65)	Кластер 1 (9 регіонів): Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Житомирська, Кіровоградська, Вінницька, Волинська, Полтавська, Закарпатська	Кластер 4 (4 регіони): Миколаївська, Рівненська, Луганська, Чернігівська	
2006	Малий (10–15)		Середній (15–20)	Великий (20–25)
	Обсяг продажів упаковок на 100 осіб			

Рис. 2. Диференціація регіонів України за середнім споживанням на одну особу і обсягом продажів упаковок гепатопротекторів на 100 осіб (2006 р.)

Як видно з даних рис. 3, у 2010 р. відбулось прогресування регіональної диференціації. Суб'єкти держави розподілились на 6 з 10 кластерів, зокрема, кластером-лідером залишився Київ, а до 9 кластера («високе середнє споживання на одну особу – великий обсяг продажів упаковок на 100 осіб») склали лише 4 регіони. В кластер 1 «низьке середнє споживання на одну особу – малий обсяг продажів упаковок на 100 осіб» згруповано 8 областей України, кластер 3 «високе середнє споживання на одну особу – малий обсяг продажів упаковок на 100

осіб» склали одна область, кластер 5 «середній показник середнього споживання на одну особу – середній обсяг продажів упаковок на 100 осіб» – 11 областей, в кластер 8 «середній показник середнього споживання на одну особу – великий обсяг продажів упаковок на 100 осіб» віднесено одну область.

За окремими аналізованими чинниками також спостерігається суттєва регіональна асиметрія: вищий за загальноукраїнський рівень середнього споживання гепатопротекторів на одну особу мають лише 6 регіонів

Кластер-лідер: м. Київ (26,02/49)				
Середнє споживання на одну особу, грн.	Високе (10,21-13,40)	Кластер 3: Одеська	Кластер 9 (4 регіони): Полтавська, АР Крим, Дніпропетровська, Черкаська	
	Середнє (7,02-10,21)		Кластер 5 (11 регіонів): Харківська, Львівська, Вінницька, Донецька, Чернівецька, Херсонська, Київська, Чернігівська, Запорізька, Луганська, Івано-Франківська	Кластер 8: Миколаївська
	Низьке (3,83-7,02)	Кластер 1 (8 регіонів): Тернопільська, Закарпатська, Волинська, Житомирська, Кіровоградська, Рівненська, Хмельницька, Сумська		
2010	Малий (10–15)		Середній (15–20)	Великий (20–25)
	Обсяг продажу упаковок на 100 осіб			

Рис. 3. Диференціація регіонів України за середньодушовим споживанням і обсягом продажів упаковок гепатопротекторів на 100 осіб населення (2010 р.)

(м. Київ, АР Крим (у т. ч. Севастополь), Дніпропетровська, Одеська, Полтавська і Черкаська області), а за обсягом продажу упаковок на 100 осіб – 8 регіонів (м. Київ, АР Крим (в т. ч. Севастополь), Дніпропетровська, Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська, Полтавська і Черкаська області).

Головна причина цієї диференціації полягає в нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів. Так, зберігається значний розрив між мінімальним і максимальним рівнем середньомісячної заробітної плати у регіонах. Співвідношення найбільшого рівня оплати праці в розрахунку на одного штатного працівника у м. Києві (1669 та 3443 грн. за 2006 і 2010 рр. відповідно) та найменшого у Тернопільській області (731 і 1738 грн.) становить 2,4 і 2,1 рази відповідно. Лише в 3 областях (Донецькій, Дніпропетровській, Київській) та м. Києві середньомісячна заробітна плата перевищувала середнє значення в Україні.

Враховуючи високу диференціацію регіонів за вартістю життя, обчислено коефіцієнт парної кореляції між середньомісячною зарплатою та середнім споживанням гепатопротекторів на одну особу і обсягом продажу упаковок на 100 осіб. Встановлено, що в 2006 р. розраховані показники склали відповідно 0,87 і 0,82, а в 2010 р. – 0,83 і 0,82, тобто існує пряма сильна залежність між аналізованими ознаками.

Отже, на вітчизняному ринку існує суттєва диференціація регіонів України за середнім споживанням на одну

особу і обсягом продажів упаковок гепатопротекторів на 100 осіб, що пояснюється територіальною нерівномірністю вартості життя і підтверджується високим кореляційним зв'язком між зазначеними чинниками.

Висновки

1. Здійснено аналіз тенденції розвитку національного та регіональних ринків України гепатопротекторів за 2006 і 2010 р.

2. Встановлено, що індекс середньозваженої ціни гепатопротекторів передував росту номінальної середньої заробітної плати одного працівника та індексу споживчих цін і був значно нижчим ніж індекс реальної зарплати, що, виходячи з тенденцій змін офіційного курсу гривні до іноземних валют, характеризується, інфляційними процесами і призводить до зниження можливості споживача купувати гепатопротектори.

3. Показано, що існує помітна асортиментна та велика за обсягом реалізації залежність від імпорту, що потребує розробки та впровадження у виробництво, а також належної промоції імпортозамінних вітчизняних гепатопротекторів.

4. Виявлено суттєву диференціацію регіонів України за середнім споживанням на одну особу і обсягом продажів упаковок гепатопротекторів на 100 осіб, що пояснюється територіальною нерівномірністю вартості життя і підтверджується прямим сильним кореляційним зв'язком між зазначеними ознаками.

Список літератури

1. Гепатотропные препараты. Рынок и цены [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/14696>.
2. Громовик Б.П. Менеджмент і маркетинг у фармації: підручник [для вищ. навч. закл.] / Б.П. Громовик, Г.Д. Гасюк, О.Р. Левицька; за ред. Б.П. Громовика. – К.: Медицина, 2008. – 752 с.
3. Зведення та групування статистичних даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ser-pavlion.narod.ru/K2/Statistika/stat3.htm>.
4. Кореляційний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/14990528/ekonomika/korelyatsiyniy_analiz.
5. Немченко А.С. Дослідження вітчизняного ринку гепатопротекторних засобів. Повідомлення 1 / А.С. Немченко, А.Р. Грицик, І.О. Федяк // Ліки України. – 2008. – №2. – С. 102–107.
6. Немченко А.С. Дослідження вітчизняного ринку гепатопротекторних засобів. Повідомлення 2 / А.С. Немченко, А.Р. Грицик, І.О. Федяк // Ліки України. – 2008. – №4. – С. 89–94.
7. Попович В.П. Дослідження асортименту гепатопротекторів на фармацевтичному ринку України / В.П. Попович // Фармакологія та лікарська токсикологія. – 2011. – №1 (20). – С. 75–81.
8. Слободянюк Н.Н. Рынок препаратов для лечения патологической гепатобилиарной системы в Украине [Електронний ресурс] / Н.Н. Слободянюк, Г.Б. Котляров // Провизор. – 2008. – №3. – Режим доступу: http://www.provisor.com.ua/archive/2008/N03/patal_308.php.
9. Фармацевтический рынок Украины 2006 год. – К.: Pharmaceutical Marketing Group «Business-credit», 2007. – 39 с.
10. Фельдман О. Украинский фармацевтический рынок. Итоги 2010 года: доклад на основе объединенных данных исследовательских компаний [Електронний ресурс] / О. Фельдман. – Режим доступу: www.apteka.ua/wp-content/uploads/2011/02/Feldman.ppt.
11. Яковлева Л.В. ABC-аналіз використання в аптеці засобів для лікування захворювань печінки / Л.В. Яковлева, О.В. Геруш, О.Б. Леницька [та ін.] // Фармація України. Погляд у майбутнє: Матер. VII Нац. з'їзду фармацевтів України, у 2 т. – Х.: НФУ, 2010. – Т. 2. – С. 402.

Відомості про авторів:

Попович В.П., к. фарм. н., доцент каф. аптечної та промислової технології ліків НМУ ім. О.О. Богомольця.
Громовик Б.П., д. фарм. н., професор каф. організації і економіки фармації та технології ліків ФПО ЛНМУ ім. Данила Галицького.

Глуховський П.В., професор каф. математики і природознавчих наук Національного університету Лос-Анджелесу.

Адреса для листування:

Попович Валерій Павлович. 01601, м. Київ, вул. Пушкінська 22, НМУ ім. О.О. Богомольця, каф. аптечної та промислової технології ліків.

Тел.: (044) 235 90 66. E-mail: aplt@bigmir.net

Надійшла в редакцію 7. 11. 2011 р.